

Een gesprek met Yaroslava Black-Terletska over de oorlog in haar land.

(zij is afkomstig uit Oekraïne en geestelijke van de Christengemeenschap in Keulen)

Het interview werd afgenomen door Wolfgang Held.

Drie dagen geleden lanceerde Rusland zijn militaire invasie van Oekraïne. Wat denk je, voel je?

Yaroslava Black-Terletska:

Dit heeft me zeer geraakt. Ik hoor vaak dat Oekraïne een jonge entiteit is waarin de staat zichzelf nog moet zien te vinden. Dat is waar, als je het verhaal laat beginnen met de ineenstorting van de Sovjet-Unie. Kijk je breder en verder terug, dan is Oekraïne een oeroude entiteit. Het 'Roes' van Kiev was een oud rijk dat later Oekraïne, Rusland en Wit-Rusland werd. Het moest zich opwerpen tegen de Mongolen, de Tataren, het moest zich bewijzen tegen alle mogelijke volkeren omdat het herhaaldelijk werd aangevallen - ook door naburige volkeren zoals Polen of Duitsland. Het ging over vechten om jezelf te beschermen en zo jezelf te vinden.

Maar dat is verleden tijd!

Dat ons land nu weer wordt aangevallen, dat zoiets gebeurt, is niet alleen een menselijke catastrofe, maar ook een historische. Het past gewoon niet meer in deze tijd. Het voelt alsof de vorige eeuw is herrezen. Dat is de reden waarom veel mensen in Oekraïne, en niet alleen daar, het gevoel hebben dat het verkeerd is. Het is helemaal verkeerd - ongeacht wat je denkt over Rusland, Oekraïne, Europa, de EU, de NAVO. Veel verder dan al deze debatten: het is fundamenteel verkeerd. Het hoort niet in onze eeuw. Ja, zo voelt het nu.

Ter vergelijking: ik hoorde van Nederlandse vrienden dat de invasie van de Duitse Wehrmacht in hun land in 1940 zo verschrikkelijk werd ervaren omdat het een broeder was die het land binnenviel. Is dat vergelijkbaar voor Oekraïne?

Ja, het gevoel is vergelijkbaar, want net als tussen Duitsland en Nederland is er ook een taalkundige nabijheid tussen Rusland en Oekraïne. Als buurlanden heb je niet alleen een gemeenschappelijke geschiedenis, je voelt je ook op taalkundig vlak verbonden. Daarom is de inval zo brutaal.

Hoe klinkt het Russische narratief of die oorlogspropaganda in de Oekraïense oren dat Oekraïne tot een Russisch rijk behoort en geen echte natie is.ⁱ

Dat klinkt heel slecht voor Oekraïense oren, want zoals gezegd, de geschiedenis van Oekraïne is meer dan 1000 jaar oud. Als je hiervoor uit een eigen verzonnen verhaal aanspraken wilt halen, dan zouden de Noren ook kunnen zeggen dat ze als Viking-grondleggers hier ook het recht hebben Oekraïne als een deel van hun land te zien. „Dat hebben we ooit veroverd en we hebben onze prins en koningen op de Russische troon gezet, de troon van het oude land Roes, dus het land is van ons. Maar gelukkig denken de Zweden en Noren er nu niet aan om Kiev binnen te marcheren. Als dergelijke historische verhalen vandaag nog steeds gelden, dan zou Polen West-Oekraïne kunnen innemen, omdat Galicië ook het thuisland was van de Poolse koning Johann Sobieski en hij dit gebied een tijdlang onder zijn controle had als Polen-Litouwen. Oostenrijk kon ook opstaan en zeggen dat ze iets claimen van West-Oekraïne omdat West-Oekraïne erg populair was in de Oostenrijks-Hongaarse monarchie onder keizer Franz Joseph: „Onze keizer opende West-Oekraïne met de spoorwegen en goede wegen, en investeerde in cultuur.” Ja, waar moeten we beginnen en waar eindigen? Het verhaal is juist zo rijk! Veel volkeren hielpen bij de opbouw van de staat Oekraïne, veel volkeren raakten betrokken, zowel ten goede als ten kwade.

Wat is Oekraïne? Het ligt aan de rand van Europa en in het midden tussen Azië en Europa.

Het ligt niet aan de rand, maar juist midden tussen volkeren, tussen religies en culturen. Deze centrale ligging is zowel een zegen als een vloek. De Oekraïners vormen een volk dat midden in Europa leeft en toch lijkt het van buitenaf niet duidelijk waar ze thuishoren, of de EU durft dit naar Oekraïne niet toe te geven.

Oekraïne is een groot land waar mensen elkaar eindelijk hebben gevonden, zoals ze zijn, zo verschillend als ze zijn. Er wonen Russen, Krim-Tataren, Oekraïeners en Polen, Grieks-orthodoxen, rooms-katholieken, Russisch-orthodoxen, moslims en grote joodse gemeenschappen. Ze wonen allemaal daar in dit land Oekraïne

en ze proberen allemaal samen het hoofd te bieden aan de Russische aanval, ongeacht welke taal ze thuis spreken en naar welke kerk ze gaan. Dat alleen is het antwoord. Dus wie kan vandaag daar nog aanspraken op willen maken en met welk argument?

De huidige oorlog is ook een conflict van sociale systemen, tussen democratie en autocratie. Hoe democratisch is Oekraïne?

Oekraïners zijn van nature een mengeling van anarchisten en democraten. Het is een grappige mengelmoes: de mensen van Oekraïne houden er niet van als iemand over hen heerst als een vreemde. Ze hebben liever hun eigen president, of die nu dom of corrupt is. Als zo iemand van buitenaf de regels van het spel wil bepalen, voelen alle Oekraïners zich, ongeacht de taal die ze thuis spreken, verenigd en verzetten ze zich. Zo is het sinds het ontstaan van het Roes van Kievⁱⁱ een zekere koppigheid en weerstand tegen iedereen die van buiten komt en het wat en hoe wil dicteren. Zo was het ook met de kerstening. De Latijnen, zoals de christenen uit Rome werden genoemd, kwamen met de bedoeling hier de religie op te leggen. Degenen die nog geen christen waren, verzetten zich, we noemen ze inwoners van het Kievse Roes, en zeiden: „Nee, we willen zelf kunnen kiezen.” Ze kozen wat ze zelf wilden. Een mooi voorbeeld is de zelfverklaarde en democratisch geleide Kozakkenrepubliek, als beschermend leger tegen Turkse Tataren, met een door henzelf gevormde broederschap en tot een soort ridderbond werden. Ook de naburige volkeren maakten gebruik van hun diensten. Ze worden trouwens ook in het Oekraïense volkslied genoemd. Maar toen ze te sterk werden, vernietigde de Russische tsarina Catharina de Groteⁱⁱⁱ ze verraderlijk. Zo is het in de geschiedenis altijd gegaan; ook al is het niet perfect, ook al was deze of gene niet zo goed als president. Maar Oekraïners willen dat ze zelf kunnen beslissen. En als ze voelen dat er iets vreemds aan de hand is en iemand hen een president wil opdringen, vechten ze terug. Dat was het geval met de corrupte, door Rusland betaalde Janoekovitsj, die zich aan ons land verrijkte en niets voor het land deed. De Oekraïners zijn misschien goedaardig en misschien flegmatisch, maar als iets te ver gaat, zullen ze terugvechten.

Rusland maakt nu ook aanspraak op het oude Kievse Roes.

Ja, dat is zo. De beweringen worden niet gedaan door Rusland, maar door de Russische president en zijn politici. Maar ze kunnen het historisch, mythologisch of taalkundig niet opeisen omdat ze het niet hebben weten aan te wijzen. Heel duidelijk en eenvoudig. Dit waren veel verschillende Slavische en niet alleen Slavische stammen. Ook de Scythen waren op deze vruchtbare grond krijgers en landbouwers. En toen kwamen in de 8^e eeuw de Rjoeriks, de Varjagen^{iv}, die er hun doortocht naar Constantinopel maakten. Ze vestigden zich in deze gebieden waar veel kleine Slavische stammen woonden. Toen gebeurde er iets heel moois, iets waarvan men zegt dat het alleen in het Slavische milieu kan gebeuren: de buitenlandse veroveraars uit het noorden werden hier vorsten, omdat ze samensmolten met dit land zelf: in deze cultuur die ze vonden en in de taal die ze hoorden. Als het omgekeerd was geweest, hadden we het tegenwoordig over een soort Scandinavië. Hoe was dat mogelijk? Het lijkt mij dat ze met deze mensen zijn samengegaan omdat ze van hen hielden en omdat deze cultuur hier zo sterk was. De vitaliteit van deze Oekraïense cultuur – of hoe je het ook wilt noemen – zorgde ervoor dat de Noordse stammen hun eigen identiteit in deze cultuur injecteerden. Helga werd Olga, Waldemar werd Vladimir. Trouwens: Moskou bestond toen nog niet. Het maakt niet uit of we hier Russisch, Jiddisch of Krim-Tataars spreken, we zijn vrij.

Is deze Scandinavische invloed vandaag de dag nog voelbaar?

Ja absoluut. Aan de rand van het centrum van Kiev is daarvan een groot monument. Het is een sculptuur van een groot schip met de drie broers Kyi (hij zou de naam Kiev hebben gegeven), Shchek en Khoryv en de zuster Lybid, die hier nog in de 6^e eeuw een stad stichtte. Men herinnert zich vorst Vladimir I of Jaroslav de Wijze, die 1000 jaar geleden vele kerken bouwde en een gouden eeuw vestigde, een bloeitijd van het Kievse Roes. Ze staan voor alle mythen, verhalen en legenden die deze Noordse wortels omringen. De vele dochters van de koninklijke familie gingen als prinsessen naar Frankrijk, Zweden, Noorwegen en Polen en verweefden Oekraïne verder met West-Europa.

Is dit samengaan van het Slavische en Noordse element de reden voor de schoonheid die aan de Oekraïners wordt toegeschreven?

Schoonheid en wil om te vechten, ja. Ik zal je een anekdote vertellen. In 2018 hebben we in de Christengemeenschap de kerk in Kiev opgericht. We zijn al heel lang actief, maar de officiële oprichting vond pas vier jaar geleden plaats. We hadden een groot gebouw gehuurd in het centrum van de stad voor de vieringen. Veel vrienden kwamen naar de vieringen uit het buitenland, ook uit Georgië. Oekraïne heeft nauwe banden met Georgië aan de overkant van de Zwarte Zee, maar ook aan haar kant. Daar ontmoette ik de Georgische gasten in het centrum van de stad, terwijl ze op een plein zaten en keken en keken. Omdat het tijd was voor de lunch, vroeg ik: „Hé vrienden, waarom zitten jullie hier en kijken jullie zo voor je uit. We gaan lunchen.” Toen vertelde een Georgische man me met een zucht dat hij zich al voldaan voelde bij de aanblik van Kievse vrouwen. We hebben zo gelachen.

Hoe ligt dit ten aanzien van de Krim? Rusland heeft hier ook claims en heeft deze afgedwongen door de annexatie in 2014.

De Krim hoort tot het hart van Oekraïne, maar is anders dan Kiev. De nieuwe Slavische kerstening werd ons gebracht door de missionarissen Cyrillus en Methodius uit Constantinopel. De Krim vormde een belangrijke positie voor deze vroege christenen. Markus Osterrieder beschrijft dit feit ook in zijn boek «Sonnenkreuz und Lebensbaum». Volgens een legende hadden Cyrillus en Methodius 's nachts een visioen. Ze konden de Slaven alleen kerstenen als ze een eigen geschreven taal voor hen ontwikkelden en een voorwoord bij het evangelie van Johannes schreven, zodat ze direct werden aangesproken met de woorden: „Hoor, Slaven, wat de Geest u te zeggen heeft.” Daarna begint het evangelie van Johannes. In het visioen kwam ook tot uitdrukking dat deze nieuwe geschreven taal zou moeten bestaan uit de drie heilige tekens voor Vader, Zoon en Geest, namelijk cirkel, kruis en driehoek. Uit deze tekens zouden dan veel letters kunnen worden ontwikkeld. Cyrillus was thuis in het oud-Grieks, dus het is duidelijk dat er een schrift ontstond dat daardoor zo dicht bij het Griekse alfabet stond.

In hoeverre is het Russische verlangen naar Oekraïne begrijpelijk?

Ja, het is begrijpelijk. Oekraïne is als een prachtige tuin, vooral vanuit Russisch perspectief. Daar kan men zich ontspannen. Een land als een grote datsja waar je zelf niet voor hoeft te zorgen. Het is er leuk rijden, op vakantie gaan en er wordt lekker gekookt. Zoiets leeft voort in het collectieve geheugen uit het Sovjettijdperk. Steden als Lviv (Lemberg) of Tsjernovista hebben een Europees karakter, net als Kiev en Charkov. Dit zijn steden die gebouwd zijn op cultuur, waardoor je bijna denkt dat je in Wenen bent. Russen gaan er graag vaak op vakantie, omdat daar hun eigen taal wordt verstaan, dus je voelt je er toch thuis. „Er wordt ons iets afgenomen, waar we altijd graag heen gingen en waar we graag waren”. Dit gevoel is zeker wijdverbreid. In de Sovjettijd kon je ook naar Georgië, een land dat net zo oud en mooi is, maar met het Russisch voel je je daar vreemd. Dit is iets heel anders. Taal zorgt voor verbondenheid. Maar het maakt je ook kwetsbaar.

Het is een mythe. Vanuit dit perspectief zou de Krim iets kostbaars zijn, een soort mysterieplaats, dat als een puntvormig aanhangsel aan Oekraïne hangt. Het is geen eiland maar een schiereiland dat in zijn ligging slechts een geografische taal spreekt. Catharina liet het schiereiland in 1783 veroveren. Dat is nog niet zo lang geleden. Later kwam het verdrag met Chroesjtsjov, die het schiereiland teruggaf aan Oekraïne. Men kan dus niet met een goed geweten beweren dat het schiereiland altijd Russisch is geweest. De Krim kan niet bestaan zonder Oekraïense watervoorziening, dus er waren goede redenen om het land terug te geven aan Oekraïne zodat de mensen daar verzorgd konden worden.

Wat geeft je, ondanks de gruwel van deze catastrofe, hoop?

Ik heb hoop als ik naar de verslagen en foto's kijk en van veel vrienden lees wat er nu in alle moeilijke situaties gebeurt. Er is zo'n grote broederschap, zo'n grote solidariteit! Mensen helpen elkaar, oude vrouwen bakken aardappelpannenkoeken en gaan daarmee de straat op voor de soldaten. Burgemeester Klitsjko maakt molotovcocktails met de jongens. De president, zonder enige oorlogservaring, zet zijn helm op en zegt: „Ik ben hier. Je wilt en moet je land verdedigen en dat doe je samen. We zullen Kiev niet opgeven.” Dát is het gevoel. Dát verenigt.

Volgens het leugenachtige narratief moet Rusland Oekraïne bevrijden van een regime. We willen niet bevrijd worden, we zijn vrij. Dit irriteert Poetin enorm. Oekraïners zullen zich niet onderwerpen voor goedkoop gas. Stalin slaagde er ook niet in met de kunstmatige hongersnood tegen Oekraïne. Vier tot acht miljoen mensen stierven onder de meest verschrikkelijke omstandigheden. „Het maakt niet uit of we hier Russisch, Jiddisch of Krim-Tataars spreken, we zijn vrij.” Zó voelen mensen zich. Er is nu een hechte band tussen Joodse gemeenschappen, tussen Krim-Tataarse gemeenschappen die Russisch spreken, zij die Oekraïens spreken, die Pools spreken. Zelfs Roma hebben gisteren een Russische tank gestolen. Iedereen helpt waar ze kunnen. Allen scharen zich rond vrijheid. Het gaat over vrijheid en zelfbeschikking.

Ik was blij met het interview van Gerald Häfner over Oekraïne. Maar hij zei ook dat Oekraïne een grensgebied zou zijn. Er is een taalkundig misverstand. De naam <Oekraïne> in Russische vertaling betekent eigenlijk land aan de rand of <tegen het land aan>. Ja, Oekraïne is een randgebied vanuit Russisch perspectief; en daarachter komen de katholieke gebieden met het Latijnse schrift. Maar in het Oekraïens betekent het woord <Krai> niet rand maar <land> en <Oe> betekent <in> en niet <aan>. Oe-Kraïne betekent dus 'in het land', 'in het midden van het land'. De 'rand' is een van de verhalen die door de Russische kant zijn overgeleverd. Etymologisch zeiden de mensen die terugkeerden van veroveringen of reizen dat ze weer 'in het land' waren, weer 'Oekraïne', dat wil zeggen, terug in hún land. Dit is hoe de naam werd gevormd en een tijdje parallel met <Roes> werd gebruikt. Trouwens, Johann Gottfried Herder spreekt in zijn reisdagboek uit 1769 zeer toekomstgerichte, ware woorden over Oekraïne. Eigenlijk zou je het hier moeten citeren. Maar Poetin leest natuurlijk geen Herder.

Heb ik hoop? Ja, ja, dus ja, ik heb grote hoop als ik deze mensen zie, als ik zie hoe de steden worden gebombardeerd, Kharkiv, Kiev, Odessa en de mensen verliezen hun humor en grappen nog steeds niet. En de vrouwen bevallen 's nachts in het metrostation. En iedereen viert de geboorte en zegt: "Nu wordt de baby gedoopt met vuur en water." Wat een broederschap boven het nationale uit heerst daar! Alsof mensen, misschien heel onbewust, enkele van die kostbare zaden moeten beschermen waar Herder voor de toekomst over sprak. Hetzelfde wens ik voor ons hier, onze, mijn Duitse vrienden, dat ze niet stil blijven staan aan de rand van de geschiedenis, niet vasthouden aan de uitleg van het woord 'aan de rand', maar denken dat dit nu het 'midden' is. Want het menszijn staat nú centraal. Het gaat niet om politieke vragen. En het gaat er niet om wat Rudolf Steiner tegen wie dan ook wát zei. En het gaat op dit moment ook niet over 'de grote Russische ziel'. Deze zal er zijn, geen zorgen, maar ook deze is nu in verandering. Vandaag gaat het over het helpen van mijn broeder die in nood is, voordat het te laat is. Oekraïne weert zich, alleen achtergelaten. Oekraïne verzet zich tegen de boze geest van de vorige eeuw en de lasten van het verleden. Deze veroveringsoorlogen horen niet in onze tijd. Net als het oude denken over 'invloedssferen'. Dat is de sneeuw van gisteren. Vandaag de dag kan een relatie alleen uit vrijheid voortkomen. En de mensen in Oekraïne staan voor hun vrijheid en tegelijkertijd voor ónze vrijheid. Zodat we mogen ontwaken.

Yaroslava Black-Terletska is geboren in Oekraïne in 1973, studeerde filosofie en Duitse filologie in Chernovitsch. Sinds 2005 is zij geestelijke van de Christengemeenschap. In Duitsland en Oekraïne publiceerde en vertaalde ze daarvoor al poëzie, korte verhalen en essays. Yaroslava Black is getrouwd en woont in Keulen.

[Vertaling: Gert Ruijer]

- i. Het Kremlin publiceerde op 13 juli 2021 een essay van Poetin waarin deze met naar zijn hand gezette, vaak verdraaide historisch-culturele argumenten uiteenzet om Oekraïne– zoals nu begonnen is – weer bij Rusland „te laten horen”; [<http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181> , vert.]
- ii. Eind 9^e eeuw, vert.
- iii. Op de Russische troon van 1762 tot 1796, vert.
- iv. Vikingen, vert.

i
ii
iii
iv